

'SPITTERS' OPGEROEPEN IN HET OOSTEN EN NOORDEN

twaalfhonderd in Hengelo, een onbekend aantal in Enschede. Pas een-twintig uur na het vertrek uit Hengelo kwam de trein in Zwolle aan. 'Zondagochtend' (24 september), zo schreef later een slachtoffer uit Hengelo,

'heet het 'aantreden'. Onder geleide gaat het anderhalf uur ver naar een terrein waar graafmachines bezig zijn tankgrachten te delven. Ergens op een boerderij liggen stapels schoppen en stelen. We moeten een schop nemen en dan gaat het terug naar het graafterrein.

... In het middaguur komt er een vrachtwagen met warm eten. Eetgerei is er niet. 'Dan eten jullie maar van de schop!' Maar wij zijn geen honden en ieder tracht bij omliggende boerderijen iets te lenen waaruit hij zijn stampot nuttigen kan. Pannetjes, bordjes, houten nappen uit het kippenhok, deksels van melkbussen, alles is welkom. Afgeplatte houtjes dienen als lepel. Al het geleende wordt na afloop van de maaltijd netjes aan de eigenaren terugbezorgd. De bewakers staan te schreeuwen dat we weer aan het werk moeten gaan.¹

In Doesburg en Rheden ging de bezetter op 28 september nog verder dan hij op de 22ste in Hengelo en Enschede had gedaan: hier werd de gehele mannelijke bevolking van zestien tot zestig jaar opgeroepen te komen werken aan de IJssellinie; wie wegbleef, zou worden gefusilleerd. Eén dag later, 29 september, vond een grote razzia plaats in Velp. Nogmaals twee dagen later, zondag 1 oktober, werd het voor Aalten, waar zich onder bedreiging tien en vervolgens honderd tot honderdvijftig mannen als spitters waren komen melden, 'een heel zwarte dag': 'na een rustige morgen' (velen waren ter kerke gegaan) 'verschijnen', aldus een plaatselijk relaas,

'tegen half twaalf plotseling drie-en-vijftig man *Gestapo* die huis aan huis de mannen tot zestig jaar gaan vangen! De straten zijn natuurlijk meteen leeg, maar alles gaat zo onverwachts en aan alle kanten van het dorp tegelijkertijd dat tal van mannen gesnapt zijn vóór ze beseffen wat er gaande is... Ook fietsen worden meteen maar meegenomen'² -

de mannen uit Aalten werden naar Zevenaar overgebracht.

Wij hebben er geen volledig overzicht van, in welke plaatsen in de Achterhoek en de Lijmers alsmede in Overijssel al in september en de allereerste dagen van oktober spitters bijeen werden gedreven, vast staat

¹ J. A. B. van Tooren in: *In de strijd om ons volksbestaan*, p. 144. ² 'Aalten, het land der onderduikers en der illegaliteit' in: *Er op of er onder*, p. 172.